

1. Shrnutí

K 26. 3. 2021 žilo na území Moravskoslezského kraje 1 162,8 tisíce obvykle bydlících osob, což bylo ve srovnání s předchozím sčítáním o 3,6 % méně. Podíl rodáků činil 56 %. Výsledky SLDB potvrdily nastolené trendy stárnutí populace či rostoucí podíl osob s vyšším stupněm vzdělání. Cizinci tvořili 1,8 % populace, hlavně Slováci, Vietnamci a Poláci. Necelá třetina zaměstnaných pracovala v průmyslu, podíl podnikatelů byl v kraji podprůměrný. Počet vyjíždějících z obcí do zaměstnání a do školy převažoval nad dojíždějícími. Počet hospodařících domácností se zvýšil o 6,6 %, ale počet domácností jednotlivců vzrostl o třetinu. Za poslední dekádu vzrostl počet obydlených domů o 8,7 % na 190,9 tisíce a obydlených bytů o 4,8 % na 503,0 tisíce.

Sídelní struktura

Moravskoslezský kraj byl rozlohou 5 431 km² šestým největším krajem republiky a se svými 300 obcemi patřil k regionům s nejmenším počtem sídel (podíl 4,8 % z 6 258 obcí celé republiky). Sídelní struktura kraje se vyznačovala vysokou hustotou obyvatelstva (214 osob/km²), které bylo koncentrováno zejména na území ostravsko-karvinské aglomerace. Průměrný počet obyvatel na 1 obec činil 3 876 osob a průměrná rozloha obce byla 18,1 km², obě hodnoty byly ve srovnání s republikovým průměrem výrazně vyšší.

Na území Moravskoslezského kraje se nacházelo 42 měst. Téměř tříčtvrtinový podíl (73,8 %) městského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel kraje byl v rámci celého Česka nadprůměrný. Největším městem v kraji bylo krajské město Ostrava s 282 450 obyvateli, naopak v nejmenším městě Janov v okrese Bruntál žilo pouze 261 obyvatel.

Většina populace kraje (cca 58 %) žila ve městech nad 20 tisíc obyvatel. Na opačné straně stálo 16 obcí, jejichž počet obyvatel nepřesáhl 199 osob, nejmenší z nich byla Nová Pláň s 58 obvykle bydlícími obyvateli. V obcích do 999 obyvatel žilo pouze 6,8 % obvykle bydlících osob v Moravskoslezském kraji, což byla nejmenší hodnota mezi všemi kraji v Česku.

Obyvatelstvo

Moravskoslezský kraj byl s počtem 1 162,8 tisíce obvykle bydlících obyvatel čtvrtý nejlidnatější v Česku a na populaci Česka se podílel 11,0 %. Počet žen dosáhl 592,8 tisíce osob, což představovalo 51,0 % všech obyvatel kraje. Více než čtvrtina obyvatel kraje žila v okrese Ostrava-město.

Věková struktura obyvatel doznala významných změn. Roste zejména podíl obyvatel ve věku 65 let a více na úkor produktivní složky populace, na 100 dětí již připadlo 135 seniorů. Populace Moravskoslezského kraje nadále stárne. Průměrný věk v době sčítání dosáhl 43,3 let, tedy o 2,3 let více než před deseti roky.

Zhruba 45 % obyvatel Moravskoslezského kraje ve věku 15 let a více bylo ženatých nebo vdaných, přes 30 % svobodných, cca 15 % rozvedených a necelá desetina ovdovělých. Pro muže bylo charakteristické vyšší zastoupení svobodných na úkor ovdovělých, v případě žen tomu bylo naopak. Počet ovdovělých žen (73,5 tisíce) v populaci byl vzhledem k jejich vyšší naději dožití téměř pětikrát vyšší než počet ovdovělých mužů (14,8 tisíce).

Mezi 505,0 tisíci ženami ve věku 15 let a více se zjištěným počtem dětí byly v Moravskoslezském kraji nejvíce zastoupeny ženy se dvěma dětmi (43,8 %). Přibližně pětina žen neměla dítě. V přepočtu na 1 000 žen ve věku 15 let a více připadlo 1 645 živě narozených dětí, přičemž republikový průměr činil 1 570. Průměrný počet dětí klesal se vzrůstajícím stupněm vzdělání žen.

Podíl cizinců na obyvatelstvu kraje činil 1,8 % a patřil k nejmenším v republice. Průměr za celou republiku dosáhl 4,7 %. Cizí státní občanství deklarovalo 21,0 tisíce osob, nejčastěji jimi byli Slováci (7,2 tisíce), Vietnamci (3,2 tisíce) a Poláci (3,1 tisíce). Koncentrace cizinců byla z okresů kraje největší v Ostravě-městě (2,8 %).

Obyvatelé Moravskoslezského kraje, kteří deklarovali svoji národnost, nejčastěji uváděli národnost českou (713,3 tisíce), moravskou (51,6 tisíce), slezskou (27,0 tisíce), polskou (25,1 tisíce) a slovenskou (23,5 tisíce).

Počty obyvatel hlásících se ke slezské a polské národnosti byly ze všech krajů v Česku jednoznačně nejvyšší. Češtinu za svůj mateřský jazyk zvolila naprostá většina obyvatel kraje (1 023,4 tisíce), z dalších jazyků následovala slovenština (33,9 tisíce) a polština (29,7 tisíce).

Z celkem 818,6 tisíce obyvatel kraje, kteří deklarovali svůj vztah k náboženské víře, bylo 39,5 % osob věřících (průměr ČR 31,7 %). Největší část věřících hlásících se ke konkrétní církvi deklarovala svou příslušnost k Církvi římskokatolické (108,6 tisíce osob). Jako více věřící se projeví obyvatelé okresů Opava (54,8 %) a Frýdek-Místek (50,8 %). Víra byla více rozšířena mezi ženami a osobami staršími 65 let.

Podíl rodáků – osob, které deklarovaly, že v době sčítání žily v obci svého narození – činil v Moravskoslezském kraji 56,0 %, což bylo nejvíce mezi všemi kraji a o 5,6 procentního bodu nad republikovým průměrem. Více fixování na svůj „domov“ byli v Moravskoslezském kraji muži (57,7 % rodáků) než ženy (54,3 % rodaček). Podíl rodáků byl nejvyšší v nejmladší věkové skupině.

Úroveň vzdělanosti se napříč celou populací zvyšovala. Podle výsledků sčítání mělo 35,6 % obyvatelstva ve věku 15 let a více střední vzdělání včetně vyučených bez maturity, 32,6 % dosáhlo na úplné střední vzdělání s maturitou a 16,4 % bylo vysokoškoláků. Pouze základní vzdělání včetně neukončeného mělo 14,7 % obyvatel kraje se zjištěným dosaženým vzděláním. Z pohledu genderu byl trend rostoucí úrovně vzdělanosti markantnější v případě žen.

Ekonomická aktivita obyvatelstva

Podle výsledků sčítání 2021 převyšoval počet obyvatel patřící mezi pracovní sílu (51,5 %) nad počtem osob zahrnutých mimo pracovní sílu (49,5 %). Ve srovnání s předchozím cenem vzrostl počet zaměstnaných osob (o 9,3 %) na 551,1 tisíce a významně poklesl počet nezaměstnaných (o 43,5 %) na 40,3 tisíce. Mezi osobami zahrnutými mezi pracovní sílu převažovali muži (54,0 %). Osoby mimo pracovní sílu tvořili z jedné poloviny nepracující důchodci a z téměř 30 % žáci a studenti.

Míra ekonomické aktivity (61,1 %) a míra zaměstnanosti (56,9 %) v Moravskoslezském kraji zůstaly i přes nárůst objemu pracovní síly a počtu zaměstnaných nejnižší mezi kraji Česka. Nejnižší úrovně dosáhly v okresech Karviná a Bruntál. Podíl nezaměstnaných na počtu obyvatel ve věku 15 let a více se zjištěným ekonomickým postavením činil v Moravskoslezském kraji 4,2 %. V celé republice dosáhla hodnota ukazatele 3,1 %.

Necelou desetinu (9,5 %) zaměstnaných s obvyklým bydlištěm v Moravskoslezském kraji tvořili pracující důchodci (52,4 tisíce osob). Přestože se jejich počty za posledních deset let více než zdvojnásobily, ve srovnání s ostatními kraji byl jejich podíl na zaměstnaných nejmenší (průměr ČR 10,7 %).

Nejvíce zaměstnaných majících obvyklé bydliště v Moravskoslezském kraji působilo v odvětví průmyslu (31,6 %), s odstupem následoval velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel (11,2 %). Zastoupení žen a mužů se významně lišilo v závislosti na jednotlivých odvětvích ekonomické činnosti.

Nejméně zaměstnaných osob s obvyklým bydlištěm v Moravskoslezském kraji pracovalo v primárním sektoru (zemědělství, lesnictví a rybářství). Podíl činil pouze 2,2 % ze všech zaměstnaných a za celorepublikovou úroveň zaostával o 1,0 procentního bodu. Do sekundárního sektoru (průmysl, energetika a stavebnictví) spadalo 38,1 % zaměstnaných, což bylo o 3,7 procentního bodu více než v celém Česku. Téměř tři pětiny ze zaměstnaných osob patřily do terciárního a kvartérního sektoru (odvětví služeb, vzdělání a vědy), tj. o 2,7 procentního bodu pod republikovým průměrem.

Naprostá většina (86,7 %) z celkového počtu zaměstnaných (se zjištěnou hodnotou postavení v zaměstnání) s obvyklým bydlištěm v Moravskoslezském kraji pracovala v postavení zaměstnance. Jednalo se tak o největší hodnotu podílu mezi kraji. V celé České republice dosáhl tento podíl 83,9 %. Pracující na vlastní účet představovali 12,0 % ze zaměstnaných, což bylo pro změnu nejméně v Česku. Mezi podnikateli převažovali muži (68,9 %).

Vyjíždka a dojíždka do zaměstnání a do školy

Zhruba 49 % z celkového počtu zaměstnaných se zjištěným místem pracoviště pracovalo v obci svého obvyklého pobytu (buď na adrese obvyklého pobytu či na jiné adrese v obci obvyklého pobytu). Do jiné obce okresu vyjíždělo 22,4 % zaměstnaných a dalších 16,4 % pracovalo v jiném okrese Moravskoslezského kraje. Mimo kraj vyjíždělo 2,8 % zaměstnaných osob, pouze 0,9 % ze všech zaměstnaných v kraji jezdilo za prací do zahraničí. Zbývajících 8,6 % vyjíždějících do zaměstnání uvedlo, že nemá stálé místo pracoviště. Podíl vyjíždějících z obce na počtu zaměstnaných se zjištěným místem pracoviště dosáhl 42,5 % a patřil k nejmenším v ČR.

Zhruba tři čtvrtiny ze všech vyjíždějících z obce obvyklého pobytu jezdila do zaměstnání alespoň pětkrát týdně. Do zaměstnání mimo obec obvyklého bydliště vyjížděli i dojížděli častěji muži než ženy. Muži častěji pracovali dál od bydliště v jiné obci okresu nebo i v jiném okrese. Ženy častěji preferovaly práci v obci svého bydliště nebo na adrese obvyklého pobytu.

Nejčastěji používaným dopravním prostředkem pro cesty do zaměstnání v obci i mimo obec byl jednoznačně automobil (ať v pozici řidiče či spolucestujícího) s více než 61% podílem z vyjíždějících, u nichž byl zjištěn dopravní prostředek. Městskou hromadnou dopravou jezdilo do zaměstnání (zejména zásluhou města Ostravy) 14,2 % vyjíždějících.

Téměř 104 tisíc z celkového počtu 161 tisíc nepracujících žáků a studentů v Moravskoslezském kraji studovalo na škole v obci svého obvyklého pobytu. Jejich podíl 65,9 % ze všech žáků a studentů se zjištěným místem školy byl po hlavním městě Praze druhý nejvyšší mezi kraji. Do jiné obce okresu vyjíždělo 18,4 % žáků a studentů a v jiném okrese Moravskoslezského kraje mělo školu 10,4 % žáků a studentů. Mimo kraj vyjíždělo 4,9 % žáků a studentů, pouze 0,4 % ze všech žáků a studentů v kraji jezdilo studovat do zahraničí.

Naprostá většina (86,9 %) žáků a studentů z celkového počtu vyjíždějících do školy (v obci i mimo obec) v Moravskoslezském kraji vyjížděla alespoň pětkrát týdně. Nejvíce žáků a studentů chodilo do školy pěšky (28,8 %), dalšími nejvyužívanějšími dopravními prostředky byly městská hromadná doprava (24,4 %) a meziměstský autobus (20,3 %).

Kraj jako celek dosáhl záporného salda úhrnné dojíždky do zaměstnání a do školy ve výši 19,4 tisíce osob. V rámci kraje měl výjimečně postavení okres Ostrava-město, který jako jediný vykázal kladnou bilanci v saldu dojíždky. Do tohoto okresu dojíždělo o 46,0 tisíce osob více, než z něj vyjíždělo. Počet dojíždějících převažoval jak u dojíždky do zaměstnání (37,6 tisíce), tak i v případě dojíždky do školy (8,3 tisíce). Výrazný vliv na to mělo především krajské město Ostrava. Největší záporné saldo dojíždky vykázalo město Havířov.

Domácnosti

Celkový počet hospodařících domácností v Moravskoslezském kraji dosáhl hodnoty 541,3 tisíce. Hospodařící domácnost tvořily v průměru 2,12 osoby. Z celkového počtu hospodařících domácností představovaly rodinné domácnosti 58,6 % a nerodinné domácnosti 41,4 %.

Naprostou většinu z celkového počtu 317,1 tisíce rodinných domácností tvořila jedna rodina (98,7 %), pouze 6,8 tisíce rodinných domácností se skládalo ze dvou a více hospodařících rodin. Mezi nerodinnými domácnostmi, kterých bylo v Moravskoslezském kraji 224,2 tisíce, jednoznačně s počtem 215,7 tisíce převládaly domácnosti jednotlivců (96,2 %). Zbývajících 8,5 tisíce domácností byly vícečlenné nerodinné domácnosti.

Z 310 tisíc rodinných domácností tvořených jednou rodinou bylo 81,2 % úplných rodin a 18,8 % neúplných rodin. Zatímco v případě úplných rodin převažovaly rodiny bez závislých dětí (59,1 %), mezi neúplnými rodinami převládaly se 60,8 % rodiny se závislými dětmi. Podíl domácností tvořených 1 úplnou rodinou (se závislými i bez závislých dětí) na celkovém počtu hospodařících domácností v kraji dosáhl pouze 46,5 %.

Nejčastější formou z 251,8 tisíce úplných rodin zůstalo manželství (198,9 tisíce), které představovalo 79,0 % úplných rodin. Podíl faktických manželství (soužití druha a družky) na celkovém počtu úplných rodin vzrostl na 20,7 %.

V Moravskoslezském kraji bylo sečteno 58,4 tisíce neúplných domácností (jeden z rodičů s alespoň jedním dítětem), čímž se podílely na celkovém počtu hospodařících domácností zhruba jednou desetinou. Ve většině případů (85,8 %, tj. 50,1 tisíce) se jednalo o osamělou matku. Osamělých otců bylo zjištěno 8,3 tisíce. V rámci neúplných rodin tak převažovaly osamělé matky nad osamělými otci v poměru 6 : 1.

Domácností jednotlivců v Moravskoslezském kraji bylo sečteno 215,7 tisíce a tvořily 39,9 % z celkového počtu hospodařících domácností, což byl pátý nejvyšší podíl mezi kraji Česka. Jejich počet se za poslední dekádu zvýšil o třetinu. Samostatně hospodařící muži byli nejčastěji svobodní (52 %) nebo rozvedení (32 %). Naproti tomu více než dvě pětiny žen tvořily vdovy a téměř třetina jich byla rozvedena.

Domy a byty

Domovní fond Moravskoslezského kraje dosáhl ke dni sčítání v roce 2021 svého historického maxima. Z téměř 212 tisíc domů bylo 90 % obydleno. Podle druhu domu převažovaly rodinné domy, kterých bylo sečteno zhruba 164 tisíc (podíl 86 % z celkového počtu obydlených domů). Další 23,8 tisíce domů bylo bytových (12,5 %) a 3,2 tisíce ostatních budov (1,7 %). Průměrné stáří obydlených domů s byty v kraji dosáhlo 49,6 roku a patřilo k nejmladším v Česku.

Téměř 98 % rodinných domů (ze zjištěných hodnot) bylo v soukromém vlastnictví fyzické osoby. Podíl bytových domů s byty ve vlastnictví soukromé osoby dosáhl v kraji pouze 9,3 % (v celé ČR pak 16,5 %). Téměř polovinu bytových domů měli v držení vlastníci jednotlivých bytů (v celé ČR 63,6 %).

Převládajícími materiály použitými pro výstavbu nosných zdí domů byly kámen, cihly nebo tvárnice, v případě rodinných domů šlo o devět z deseti domů a u bytových domů se jednalo o 55,0 %. Zastoupení dřevostaveb mezi všemi obydlenými domy s byty (ze zjištěných hodnot) dosáhlo v Moravskoslezském kraji hodnoty 3,5 % a bylo po Libereckém kraji druhé největší.

Bytový fond v Moravskoslezském kraji v roce 2021 zahrnoval 573,2 tisíce bytů. Necelých 88 % bytů z celkového počtu bylo klasifikováno jako byty obydlené (503,0 tisíce bytů). Vzhledem k vysoké urbanizaci území se téměř 60 % obydlených bytů nacházelo v bytových domech, v rodinných domech bylo sečteno 39 % obydlených bytů a 1,6 % bytů v ostatních budovách.

Byty v rodinných domech v Moravskoslezském kraji ve více než čtyřech pětinach obývali jejich vlastníci a dalších 7,3 % bytů bylo užíváno bezplatně (typicky vícegenerační rodinné domy). V případě bytových domů byly nejtypičtějšími právními důvody užívání bytu nájem / pronájem (40,4 %) a osobní vlastnictví (40,3 %).

Vytápěno některým z druhů ústředního topení bylo 94,0 % z obydlených bytů, což bylo mezi kraji nejvíce. Vodovod v bytě z veřejné sítě či soukromého zdroje byl samozřejmostí, v Moravskoslezském kraji ho mělo 99,7 % obydlených bytů a po Praze se jednalo o druhý nejvyšší podíl. Necelé tři čtvrtiny obydlených bytů v Moravskoslezském kraji byly připojeny na kanalizační síť, takový podíl patřil ve srovnání s dalšími kraji k nejmenším.

Pokračoval trend ve snižování počtu osob v bytě, na jeden obydlený byt v Moravskoslezském kraji připadlo průměrně 2,23 osoby. Průměrná celková plocha na jeden byt v Moravskoslezském kraji činila 83,9 m². Podstatně větší průměrnou plochu na jeden byt vykázaly byty v rodinných domech (117,4 m²) než byty v bytových domech (61,5 m²). Průměrná celková plocha na jednu osobu v obydlených bytech dosáhla 37,0 m², přičemž v bytech v rodinných domech měla jedna osoba k dispozici průměrně 43,2 m² a v bytových domech 31,1 m².

Dlouhodobý vývoj

Nejvyšší počet obyvatel na území kraje byl v novodobé historii zjištěn při sčítání v roce 1991, konkrétně 1 278,7 tisíce osob s trvalým bydlištěm. V průběhu dalších 30 let se počet obyvatel snížil o 116 tisíc osob na 1 162,8 tisíce obyvatel s obvyklým bydlištěm. Při srovnání roku 2021 s rokem 2011 poklesl počet obyvatel o 43 tisíc osob.

Změnou životního stylu po roce 1989 došlo ke snížení porodnosti a následnému výraznému poklesu počtu dětí. Zatímco v roce 1980 tvořily děti do 15 let čtvrtinu populace, při sčítání v letech 2011 a 2021 zaujímaly pouze zhruba 14 %. Rovněž produktivní složka obyvatel zaznamenala početní snížení v absolutním i relativním vyjádření. Popsaný vývoj se tak projevil v nárůstu obyvatel ve starších věkových skupinách. Stárnutí populace zůstává celorepublikovým trendem.

Společenské změny se podepsaly také na vývoji složení obyvatelstva podle rodinného stavu. Na jedné straně poklesl počet ženatých mužů a vdaných žen, na druhé straně se zvýšily počty rozvedených. Odkládáním sňatku do pozdějšího věku se promítlo do vyššího počtu svobodných v populaci. Podíl ovdovělých v populaci se téměř neměnil a činil zhruba jednu desetinu.

Úroveň vzdělanosti se postupem času napříč celou populací zvyšovala. V průběhu posledních 40 let se výrazně snižoval podíl osob se základním vzděláním nebo bez vzdělání a zvyšovaly se podíly osob s vyšším stupněm vzdělání. Zejména došlo k nárůstu vysokoškolsky vzdělaných osob z 39,2 tisíce na 151,5 tisíce.

Nadále se zvyšoval celkový počet hospodařících domácností. Zastoupení rodinných domácností v kraji se snížilo ve prospěch domácností nerodinných. Nejčastější formou úplné rodiny zůstává manželství, ale podíl faktických manželství druha a družky se nadále zvyšoval. Jedním z nejvýraznějších trendů měnících strukturu domácností je výrazný nárůst počtu domácností jednotlivců.

Ve sledovaných čtyřiceti letech se postupně rozšiřoval domovní fond. Z hlediska druhu domu posilovaly svou pozici rodinné domy. Zatímco počet obydlených rodinných domů se v průběhu 40 let zvýšil, v případě bytových domů došlo k úbytku.

S rostoucím počtem domů se v posledních dekáдах zvyšoval celkový počet bytů. Počet obydlených bytů v kraji poprvé překročil hranici půl milionu. Podíl neobydlených bytů na bytovém fondu zaznamenal výrazný růst. Technická vybavenost obydlených bytů, jako je zavedení vodovodu či plynu do bytu nebo vytápění ústředním topením, se nadále zvyšovala. Vzhledem ke klesající populaci a nárůstu bytového fondu se průměrný počet osob na 1 obydlený byt snižoval.